

Її покровительства добивалися, прагнули, шукали; її шанували, стереглися, боялися і, очевидно, не любили: за всю нашу новітню історію посада голови Адміністрації Президента України ще ніколи не викликала одностайного народного обожнювання. Мої колеги по перу і мікрофону теж не лінувалися підкидати дрівець до вогню пристрастей, що частенько спалахував довкола неї. «Сірий кардинал у спідниці», «Нянька Президента», «Мама олігархів» і ще багато інших налічок — це із порохнявого арсеналу нашого брата-журналіста. А близькі до неї люди, колеги називали її «Мама Віра». Чи «Вірванна» — схоже, за аналогією до слова «Нірвана». Але і соратники, і політичні противники Віри УЛЬЯНЧЕНКО однаково визнають її неординарні якості справжнього лідера, вольового, цілеспрямованого, до думки якого просто необхідно прислухатися.

Свого часу переконався у цьому сам, коли як журналіст у складі офіційної делегації Київщини побував у Санкт-Петербурзі. Тоді голова Київської облдержадміністрації Віра Ульянченко і губернатор Ленінградської області підписали угоду про співпрацю. Те, як гідно «Вірванна» вела розмову зі своїм російським візаві, як реагувала на репліки і навіть «шпильки» тамтешнього чиновництва, — викликало повагу не лише у журналістів нашого «пулу», а й у доволі гонористих російських колег.

Нині Віра Ульянченко — лідер політичної партії «ЗАСТУП». Тієї сили, яка відверто подивувала багатьох політичних експертів результатами на недавніх парламентських виборах, долучивши у свій електоральний актив майже 3 відсотки виборців і впевнено обігнавши багатьох партійних старожилів.

ПАРТІЯ НЕ ОДНОГО ДНЯ

— **В**іро Іванівно, претензійний старт «ЗАСТУПу», чи може свідчити він про те, що на зміну нашим «старосвітським» пострадянським аграрно-селянським партіям нарешті з'явилася справді ментально нова політична сила, здатна всерйоз і надовго обстоювати інтереси українського села?

— Признаюся, мабуть, уперше. Був у моєму житті період — коли я працювала з Віктором Андрійовичем Юшенком і ще в часи його прем'єрства йшлося про формування політичної сили. Тоді йому пропонували очолити Аграрну партію України. Чому аграрії звернулися саме до нього — зрозуміло: у 2000 році саме за його урядування з'явилася кілька державних програм, які стимулювали розвиток фермерства. Це були ґрунтовні ефектні програми. Пригадую ситуацію, коли Віктор Андрійович провів засідання Кабінету Міністрів на Чернечій горі у Каневі, де було затверджено перші серйозні реформи в сільському господарстві. У час суцільного занепаду галузі, коли неоранними перелогами ниділо десятки тисяч гектарів наших чорноземів, а та рілля, що з горем навпіл оброблялася, давала вельми символічний урожай. 2000

Віра УЛЬЯНЧЕНКО:

**“ЗЕМЛЯ -
НАЙЦІННІШИЙ ТОВАР,
ЯКИЙ Є В УКРАЇНІ”**

рік дав старт оновленню, точніше — відновленню аграрної слави України. І, звичайно, актив Аграрної партії, представники аграрного сектору вбачали у Вікторі Юшенку свого лідера, пропонували йому очільництво. Власне, він на той час про свою партійну кар'єру не думав. Але я була тоді ярим противником «секторальної» партії. Я не відчувала, що така політсила може мати не те, що вплив, а навіть майбутнє.

Минуло 14 років і виникла ситуація, коли вже мені запропонували від громадського об'єднання «ЗАСТУП» очолити саме аграрну політичну силу. Можливо, це певною мірою моя спокута за тодішню категоричність чи недалекоглядність. *(Сміється).*

Те, що переживаємо нині не просто в якомусь там окремо взятому економічному сегменті, який має назву «аграрний сектор», а на нашій велетенській, домінуючій аграрній території, в аграрній Україні, — це без перебільшення біда, близька до катастрофи.

Тепер йдеться не просто про партію аграріїв-виробників. Ми говоримо про селянську політичну силу, яка представляє інтереси 14 мільйонів українських селян. Вони — основа національного добробуту і заслуговують на краще життя. Але цього, як бачимо, немає. Сьогодні

село бідує, і це одверте неподобство для європейської держави. Тому наша політична сила з'явилася якраз вчасно. Згадується вічно злюбоденна Ліна Костенко: «Чужі приходять в час твоїх щедрот, а я прийшла у час твого смутку». «ЗАСТУП» — це партія не одного дня. Ми рішуче боротимемося за те, що задекларували у своїй програмі. Тим паче — після результату, який отримали на недавніх виборах. Бо нас підтримала сільська і селищна громада. Нині це питання питань, завдання національної ваги: розвиток аграрних територій, повернення Україні статусу серйозного гравця на світовому продовольчому ринку, а також збереження села як колиски української національної ідентичності.

Пригадую розмову з французькими фермерами — у Європарламенті, на конференції «Міжнародний аграрний діалог». Я тоді жартома допитувалася, як вони примудряються тримати таку високу технологічну планку в сільському господарстві, яке вивело Францію у височінь однієї з найпотужніших аграрних країн Європи, без агрохолдингів. І вони відповіли мені дуже просто — що вважають свої сільські території серцем країни. «Якщо воно перестане битися, згине Франція». Ці слова мені запали в душу.

В усі часи нашої новітньої державної політики село не розглядалося як центр українства, як джерело духовності, як наше предвічне етнокультурне коріння.

В європейських країнах є законодавче визначення базового фермерського господарства. Це справді особливий соціальний статус у суспільстві, без перебільшення привілейований. Фермери там працюють не як уся система підприємництва. Фермерство має свою правову базу, що узаконює його статус гаранта продовольчого самозабезпечення країни, інструменту зайнятості населення та розвитку сільської місцевості.

Фермер — основа сільського добробуту та самоврядування. Це середній клас на селі, соціально активна частина сільських громад. Реформа державного управління, якої прагне Україна, має спиратися саме на фермера, який готовий до життя і праці в умовах децентралізації влади. Передайте цим людям повноваження і ресурси і вони дадуть раду місцевим дорогам, вуличному освітленню, сільській медицині, освіті, культурній інфраструктурі... Ставку на селі треба робити передусім на фермера, а не лише на крупного аграрного товаровиробника з його обсягами продукції та експортним потенціалом.

— Даруйте, але невже цей шлях на світовий агроринок під силу лише нашим агрохолдингам? Невже на це за умови державного сприяння не спромоглися б українські фермери чи сільгоспкооперативи?

— І я ж про те! Хто зробив світову славу французьким сирам? Фермери. А італійські вина? Невеличка територія, сімейне підприємство, яке успішно працює, підтримує і збагачує традицію винарства від діда-прадіда. А водночас розвиває не лише своє родове гніздо, своє село чи містечко. Бо це новітні високотехнологічні підприємства. Ці славетні фермерські роди навчають своїх дітей у найкращих європейських фахових вишах, активно долучені до громадського і культурного життя. Це значущий і пошанований прошарок у суспільстві.

«НЕ ОБЕЗЗЕМЕЛИТИ СЕЛЯН. І САМУ ЗЕМЛЮ»

— Ми поволі усамобожуємося від дитячої ейфорії стосовно нашого світового призначення: нині ясно, що постачати на європейські ринки новітні ІТ-технології, модернову техніку чи високотехнологічне обладнання принаймні найближчі десятиліття нам не судилося. Зате актуалізується геополітична значущість України як світової житниці. Тим паче сьогодні, коли практично третина світового населення недоїдає, і ця проблема, на жаль, з року в рік лише приростає бідною. Добре, що нинішнє керівництво держави нарешті визнає: аграрний сектор — реально найбільший валютний донор держскарбниці. Але є небезпека, що такий особливий статус АПК найближчим часом збурить в Україні нове протистояння олігархів, яке може перерости у справжню війну — у криваве побоїсько за українську землю. Як упередити цю серйозну загрозу?

— Передовсім, не обезземелити селян. І не «обезземелити» саму землю. Добре, що врешті-решт ми починаємо розуміти наше світове призначення країни-годувальниці, якій Творець подарував неоціненне багатство — 11 відсотків світових запасів чорнозему. Унікального. Колись, ще у часи мого очільництва Київською облдержадміністрацією, один із керівників українсько-датського підприємства «Нива Переяславщини», датчанин, пояснював мені в чому переваги їхньої тутешньої продукції, м'яса. Мовляв, технології догляду, відгодовлі худоби тут такі ж, як у Данії. Але якісно переяславське м'ясо втричі краще, ніж у Данії, бо тутешні корми вирощуються на багатішому чорноземі. Знову ж таки пригадую наші зустрічі в Європарламенті. Тоді багато моїх співрозмовників з Німеччини, Франції, Данії пояснювали: європейський аграрний ринок чекає — не дочекається української продукції. Перш за все — органічної, зважаючи на особливу щедрість вашого чорнозему. Тобто українська рілля має неабиякі перспективи стати не лише джерелом суспільного достатку, а й вагомим аргументом геополітики, добрим знаком міжнародного авторитету нашої держави.

Але чого я боюся? Щоб із нинішньої уваги до аграрного сектору, задекларованої урядом, політиками, не вийшло такого собі «миттєвого напливу почуттів» і тільки. Щоб не вилилося усе це в чергову пустодзвонну «кампанійщину», даруйте, у нову базгранину, тобто невмілу писанину, на тему «ринковизації» землі.

Бажання зробити землю товаром у принципі правильне: земля — найцінніший товар, який є в Україні. Але для того, щоб не обезземелити селян, не знищити наші багатіючі ґрунти, владі вкрай необхідно охолонути, вгамувати невситимі бажання спродати гамузом усе й одразу, зібрати експертів і спеціалістів (а мудрих голів у цій царині в нас, хвалити Бога, не бракує), щоб виробити виважене і суспільно прийнятне рішення. Нині вкрай потрібно зробити, як мовиться, на холодну голову реалістичну, покрокову, прагматичну програму розвитку сільського господарства в Україні. Маємо закони про фермерство, збереження родючості ґрунтів, інші базові для аграрного сектору законодавчі акти, але скільки поправок і доповнень угачено в цю законодавчу базу за всі каденції Верховної Ради! Зокрема, на угоду різним лобістським «групам

за інтересами». Тисячі правок і доповнень змінили закони до невпізнання, а подеколи поставили їх з ніг на голову. Як результат — багато з них просто не працює. Ринку землі має передувати модерна законодавча база, досконалий кадастр, порядок оцінки землі тощо.

У розвинених аграрних країнах діють закони про сільськогосподарський устрій, про відповідальність держави та землекористувача за землю, про сільськогосподарського товаровиробника. Там аграрний сектор розглядають не як чистої води економічну категорію, а як основу національної продовольчої безпеки держави. У нас продовольча безпека повинна бути концептуально реформована як складова національної безпеки.

Потрібно прискорити інвентаризацію земель. Без цього аж ніяк не можна знімати мораторій на продаж. У нас нині 10 мільйонів гектарів сільгоспугідь невідомо де «гуляє». Хто ними володіє, в якому вони стані — ми не знаємо. Яка нормальна держава може розкидатися такими земельними масивами? А де ще є країни, у яких була б «нічийна» земля? У цивілізованому світі аграрними землями переважно розпоряджаються місцеві громади. А ті, що є у державній власності, перебувають під пильним оком та опікою держави, яка добре знає, що, кому і як з ними робити.

Тому дуже сподіваюся на те, що новостворена парламентська коаліція нарешті спроможеться ухвалити повноцінну довгострокову програму розвитку сільського господарства. І не кидатиметься з крайнощів у крайнощі. Не допускати такого, як було, коли за рік в сільському господарстві тричі мінялося податкове законодавство. Інакше де знайдеться той інвестор, той господар, що забажає всерйоз і надовго працювати в аграрному секторі? У Франції термін довгострокової оренди землі — від 10 років і далі. У нас сільгоспвиробник, який трудиться на орендованій ниві, у будь-який час може дочекатися грому з ясного неба. Прикладом, рішення суду, часто геть з іншого регіону країни, про розірвання угоди оренди. Якому зарубіжному інвестору можна дохідливо розтлумачити цю, з дозволу сказати, нашу «правову логіку»? І чи не відвертий поглум — говорити в такій правовій «вольниці» про відповідальність орендаря за збереження родючої сили землі?

— Ви заявляєте про свою підтримку земельного ринку. Яку саме його модель вважаєте найприйнятнішою на наших теренах?

— Повторюся: земля має стати товаром лише тоді, коли ухвалить усі законодавчі акти, які б убезпечили селян від обезземелення, а саму землю — від деградації. У США, Франції, інших цивілізованих державах землю іноземцям не продають. Цю норму повинно бути викарбовано на скрижалях українського законодавства. Більше того — закон мусить поставити остаточну крапку, раз-назавжди позбавивши участі у ринку земель сільгосппризначення зарубіжні компанії. Земля має бути лише у власності громадян України, або українських юридичних осіб. Так само право довгострокової оренди земель сільськогосподарського призначення теж має стати повноцінним об'єктом купівлі-продажу.

— Нещодавні оптимістичні заяви очільників уряду про те, що продаж права оренди землі сільськогосподарського

призначення може значно поповнити бюджети усіх рівнів, очевидно, мають засвідчити готовність влади до «соломоного», себто компромісного, рішення: для початку відкрити земельний ринок саме для таких операцій.

— А як працює земельний ринок у тих-таки Арабських Еміратах? Там отримують величезні надходження саме від продажу прав оренди землі.

— Уточнимо: землі, яка ховає незліченні нафтові скарби.

— Наш чорнозем може стати таким же скарбом, як нинішня близькосхідна земля, щедра на «чорне золото». Головне для нас — не силуватися, як ми це безуспішно робили десятиліттями, вигадувати суто «український велосипед». Ще раз наголошу: маємо потужні науково-експертні інституції, легион мудрих голів, які вивчили й узагальнили світовий досвід у цій сфері. Треба зібратися, провести предметне обговорення, вибрати кращу модель і не зволікаючи, прижити її на українському ґрунті. Хай розвивається!

— Чи варто залишати якусь кількість сільськогосподарських угідь у власності держави?

— Земля повинна мати ефективного господаря. А держава, як не крути, не найефективніший управлінець. У перспективі сільськогосподарські угіддя повинні належати приватному власнику, а справа держави — слідкувати, щоб земля використовувалася по-господарськи, дбайливо і результативно. У Словенії ліси у приватній власності. Зате як доглянуті! Ні сухостою, ні повалених дерев. Бо там є державна інспекція, з якою не домовишся за "конверта". І не дай Боже власникові лісу не провести обпилювання чи обрізку дерев, чи вирубати те, що тобі не дозволено! По-перше страшні штрафи, а по-друге, це майже гарантована безповоротна втрата ліцензії. А як жорстко бореться за родючість своїх нив Німеччина! Спробуйте засіяти монокультурою більше, ніж вам визначено. Якщо це зафіксує спеціалізована державна інспекція, вас не минуть відчутні штрафи і позбавлення державних дотацій. Отут роль держави має бути вирішальною й ефективною: допомагати справжнім господарям і всіма законними способами впливати на недбайливих.

«ГРОМАДА ЦІЛКОВИТО ДОЗРІЛА ДО САМОСТІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ»

— На Вашу думку, хто повинен розпоряджатися землями сільськогосподарського призначення, які перебувають в адміністративному підпорядкуванні органів місцевого самоврядування?

— Після Майдану Гідності, який, переконана, став логічним продовженням Помаранчевої революції, громадянське суспільство змінилося до невпізнання. Зверніть увагу, як воно структурувалося! У волонтерський рух, у різні громадські формування й організації. Яке воно сьогодні відповідальне! А чи переключалася ця відповідальність на чиновників, на владу? На жаль, ні. Влада відстає від суспільства за ініціативністю, дієвістю, креативом. Мусимо не просто втримати, а розвинути це громадянське прагнення відповідальності. Маємо витравити осоружну радянщину: «ви мені дайте» і «в усьому винна держава». А це зробимо тоді, коли дамо максимальні повноваження місцевим громадам. Вони сьогодні готові відповідати,

самим заробляти і самі витратити зароблене. Треба не боятися дати людям це право — бути повноцінними господарями на своїй території. Вони самі добре знають, що їм потрібно, що і де збудувати, як розпорядитися громадським майном чи землею — нивами, озером, лісосухою, луками... В усіх демократичних державах громада відповідає за свій розвиток. Але для того треба дати їм ресурс, можливість заробляти. У держави достатньо інструментів перевірити результативність цього самостійного господарювання.

Дали б волю місцевим громадам, не мали б такого, про що буквально сьогодні прочитала у листі до мене з Вінниччини. У ньому люди криком кричать. Лише за рік після того, що сталося, довідалися: їхнє пасовище чиновники потай оформили якомусь спритникові в оренду. Хіба це нормально? Українці вміють господарювати, якби тільки їм дали таку можливість. І не треба починати з обласної чи з районної адміністрації ними командувати. Маю акцентувати: децентралізацію влади треба проводити на користь громад, а не чиновників. Тільки така модель, як свідчить досвід, дасть результат. У Польщі за роки перебування в Євросоюзі наростили виробництво промислової продукції вдвічі, а сільськогосподарської — втричі. Разуче змінилися стандарти життя на землі: прекрасні дороги, оновлена інфраструктура, сучасна сільська освіта. Децентралізація спрацювала дуже швидко. Думаю, нам варто рухатися тим же шляхом.

Ми поки що підміняємо реальні реформи політичною спекуляцією. Як вибори, знімається гвалт: «Не смійте закривати сільські школи!» Правильно, не треба! Не треба закривати школи, а не приміщення, куди діти ходять нібито на уроки, але фактично не отримують освіти. Ми коїмо злочин перед сільськими дітьми, позбавляючи доступу до повноцінної освіти — з нормальною бібліотекою, комп'ютерними класами, новітніми мережами інформаційного забезпечення.

Потрібні нові підходи: не кількість шкіл, а якісне навчання. Свого часу, коли я очолювала Київську облдержадміністрацію, область закрила чимало сільських шкіл. Але ви можете пригадати бодай один критичний виступ у пресі за ці мої дії? Жодного, запевняю. Тому що ми спиралися на підтримку сільських громад, добивалися довіри людей. Спочатку купили 48 шкільних автобусів. І автобус зранку забирав дітей у центрі села, віз за 5 кілометрів до базової школи, а після усіх занять привозив назад. Батьки, побувавши у тих базових навчальних закладах, переконавшись, що матеріально-технічна база і рівень навчання там на кілька порядків вищі, ніж у їхній старій сільській школі, прийняли ці новації залюбки. Громада краще за всіх знає свій інтерес!

— **Отже, про необхідність самостійного господарювання. Мене, відверто кажучи, завжди насторожує, коли слухаю доводи про те, що лише якась одна господарська форма здатна витягнути вітчизняне сільське господарство на просторинь європейського рівня. Ви переконана прибічниця фермерства, знаю достоту серйозних експертів, які з такою ж наполегливістю пропонують на роль аграрних «літерних локамотивів» агрохолдингів. Чи спроможний нині рядовий український фермер з його статками, фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням, узявши в оренду людські**

земельні паї чи й землі сільської громади, реально допомогти, далєбі, старіючій сільській громаді дати собі раду?

— Пригадую 2000 рік, коли мій pokojний батько плакав: на більшості полів у моєму родовому закутні Чернігівщини стояли у пояс бур'яни. Батькові, селянину з діда-прадіда, було невтямки: як так, щоб ниви роками не оралися, щоб яловіли, задушені пириєм, свиріпою й осотом.

І що ж? Варто було тоді державі запровадити всього кілька програм для аграрного сектору, як усе кардинально змінилось! Нині важко знайти бодай клаттик необробленого поля. Бо тоді держава не словом, а ділом допомогла фермеру. По-перше, кредитами, справді доступними, бо сама ж гасила відсотки за ними. По-друге, створила умови, щоб надати фермерам необхідну техніку у лізинг. Потретє, відкрила доступ до якісного насінневого фонду. І, нарешті, дотувала кожен гектар ріллі. Чотири програми, але як відродили вони українське село — за десятиліття!

Проте сьогодні динаміки нема: село не дотують. В країнах Євросоюзу є «гаманець єдиної аграрної політики». Це найстарша економічна програма Європарламенту: 28 держав ЄС мають у цьому «гаманці» 52 мільярди євро допомоги своєму аграрному сектору. І, наприклад, кожен польський сільгосптоваровиробник щорічно, здається упродовж п'яти років, отримував з цього «гаманця» 1200 євро дотацій на гектар орної землі.

У нас стадія запущеної болячки: для того, щоб підтримати українського сільгоспвиробника, його спершу треба зробити фермером. З нинішніх індивідуальних підприємців чи домогосподарів. Треба створити всі умови, щоб вони добровільно зареєструвалися як сімейні фермерські господарства. Тоді для них легше розробити і запровадити справді європейську модель державної підтримки.

— **Це питання майбутнього. А сьогодні? Хто сьогодні з орендарів має змогу підтримати своїх здебільшого вже літніх орендодавців-пайовиків? Для нинішніх фермерів у переважній масі це непосильна ноша.**

— Якщо зробимо повноцінну нормативно-грошову оцінку земель сільгосппризначення, а відтак збільшимо грошову оплату паю, то пайовики зможуть без проблем утримувати себе самі. Ясна річ: не сьогоднішні мізерні 1200 гривень за рік за 4 з половиною гектари паю треба платити людям. Але влада і ці питання фактично пустила на самоплив, хоча є відповідні норми закону.

Село сьогодні виживає не завдяки підтримці держави, а лише тому, що там є який-небудь свій фермер. Він і одружує, і ховає, і школі допомагає, і ФАП ремонтує... Але такої системи в селі не повинно бути. Якщо ми підтримаємо фермерство, а водночас зробимо нормальну децентралізацію, давши змогу заробляти громаді, — побачите, яким стане українське село.

— **А варіант, коли люди кооперуються паями, створюючи сільськогосподарські товариства?**

— Будь ласка! Такі кооперативи успішно працюють у Франції, Данії, Голландії. Знаю показовий приклад не за горами і морями: село Фурси Білоцерківського району Київщини. Прекрасне кооперативне підприємство, особливо у молочарстві. У нас взагалі 87 відсотків молока нині виробляється у домогосподарствах. Звісно, коопе-

рація тут була б надзвичайно помічною, значно полегшила б їм життя. Але і в цьому поки що немає ані підтримки, ані розуміння влади. Вся надія на децентралізацію, яку обов'язково треба довести до сільських громад, розв'язавши їм руки для результативної господарської ініціативи.

Наша партія підготувала законопроект про сільськогосподарську кооперацію. Обов'язково будемо його просувати. У новій Верховній Раді маємо свого депутата-однопартійця Валерія Давиденка. Підготували звернення від партії «ЗАСТУП» до всіх політичних сил України, різноманітних громадських формувань, створених для підтримки українського села, із закликом об'єднатися довкола нашої політичної сили, яка засвідчила помітний результат на недавніх парламентських виборах. Створили серйозну експертну групу, вже є декілька законопроектів, ми готові посадити політиків, експертів, аграріїв-практиків за круглий стіл, щоб підготувати нові проекти законів, необхідні для прискореного поступу аграрного сектору, для захисту української землі і нашого села. Ми не чекаємо, поки з наступними виборами потрапимо до парламенту. Не будемо гаяти часу. Не даватимемо спокою ані уряду, ні керівництву Мінагрополітики. До речі, настійно пропонуватимемо новому міністрові запровадити посаду спеціального заступника, який відатиме питаннями розвитку сільських територій. Ця посадова особа повинна опікуватися розвитком кооперації, сільської і селищної інфраструктури. Це практика усіх цивілізованих країн із розвиненим аграрним сектором. Розвиток сільських територій має бути безпосередньо пов'язаний із розвитком аграрного сектору. Під одним міністерським дахом.

САКРАЛЬНИЙ ЗНАК БУТТЯ

Згадуючи українські чорноземи, уже мимоволі вживаємо епітет «неоціненні». І не лише ми, а й іноземці, які добре розуміються на цьому. Але порівняймо цю «неоціненність» із ринковою вартістю тієї ж таки голландської, німецької чи польської ниви. Разюча різниця, звісно, не на нашу користь. Що треба аби справжнє золото, яким є українська земля, не розмінювати на мідний гріш?

— А чого ми самі себе так оцінюємо? Якщо поважні міжнародні фінансові інституції, з якими нині тісно співпрацює Україна, пересвідчать у серйозних прагненнях нашого уряду до структурних перетворень в аграрному секторі, якщо побачать реальну програму розвитку сільських територій, якщо забезпечимо для цього надійну законодавчу базу, ухвалимо закон про розвиток сільських територій, проведемо інвентаризацію землі, поборовши потворний «чорний» земельний ринок, — повірте, матимемо значну міжнародну фінансову підтримку, аби усунути цей абсолютно несправедливий ціновий дисбаланс. А щоб змінити ситуацію на краще, потрібна передовсім політична воля керівництва держави. Якщо цього не буде — і далі колотимемо безпредметні суперечки, гратимемося у безконечні переноси мораторію, а тим часом «земельні князьки» залюбки тягатимуть з цієї каламуті золоту рибку.

Ми все ще не навчилися шукати для себе по світах продовольчих ринків. Десятиліттями приковувалися до російського і думали, що так буде вічно. А тим часом можемо мати надзвичайно вигідні контракти з країнами Близького Сходу, Латинської Америки, з Японією. Треба активніше просувати на ці ринки нашу сільськогосподарську продукцію. Вкрай необхідні у цих країнах наші торгові аташе. Розумію сутугу із коштами у Міністерстві закордонних справ, але тут міг би активно підставити плече агробізнес, ті ж таки агрохолдинги, які мали б бути зацікавлені в додаткових інвестиціях, у новітніх технологіях і нових покупцях. До слова, ми вже надіслали про це в МЗС свої детальні пропозиції.

— Ви згадали про агрохолдинги. Нині вони розбухли до гіпертрофованих квазіформувань, на гігантських територіях. Але продовжують платити єдиний сільгосподаток. Вважаєте це справедливим?

— Звісно, ні. Хоча б тому, що деякі з них одночасно з основним профілем займаються діяльністю, яка має вельми віддалений стосунок до аграрного сектору. З агрохолдингами не потрібно воювати, треба створити таку правову базу, таку фіскальну систему, яка б робила економічно обтяжливою гігантську концентрацію землі в одних руках. Обмеження в землекористуванні зафіксовано в законодавствах багатьох цивілізованих держав. Базове фермерське господарство є нормою польської конституції. Ще Лінкольн запровадив свого часу на тоді цілинних неосвоєних землях США базове фермерське господарство — 50 гектарів. Такі ж суворі обмеження нині існують у Франції. Гадаю, настав час і для нас узаконити щось подібне. Нехай нинішні вертикально інтегровані агроутворення діляться на кілька чи й десятки господарств — від того агросектор не програє, а бюджет лише приростатиме новими податковими впливаннями. І, зрештою, виграє село. Поки що мусимо тратити величезні бюджетні кошти на соціальні виплати сільським мешканцям. Це не лізе в жодні ворота: люди, маючи паї, животіють із соціальних виплат як малозабезпечені! Це справжня соціальна драма: держава, пошита в дурні, і селянин, власник фактично неоціненної, а реально копійчаної землі, цілковито залежний від соціальних подачок. Нісенітниця!

Майданом Гідності ми довели світові не лише те, що маємо мужність умерти за демократичні цінності і цивілізоване життя, а й те, що маємо цілковите право ввійти на рівних у велику, заможну і щасливу сім'ю європейських народів. Нині нарешті час залучити до активного управління державою нашу молодь, нову генерацію держслужбовців. Вона високоосвічена, патріотична, проєвропейська, енергійна, позбавлена совкової іржі і комуністичних вериг. Але їм треба підказувати, їх потрібно орієнтувати, направляти від бездоріжжя, утвореного нашими помилками. Вони мусять зрозуміти, що українське село, українська земля — це не просто економічні, соціальні чи й геополітичні категорії, не просто факт національної безпеки. Це сакральний знак нашого буття — як народу, нації. Без цього ми навіть собі не потрібні, то кому ж будемо цікаві там, у європейському домі?

Розмову вів **Валерій ЯСИНОВСЬКИЙ**